

جهاد یا ترور؟

تحلیل انتقادی مبانی و شاخصه‌های جهاد در اندیشه القاعده

مؤلف: دکتر مرتضی ذبیح‌اللهی منظری

سرشناسه: ذبیح‌اللهی منظری، مرتضی، ۱۳۶۵ - عنوان و نام پدیدآور: جهاد یا ترور؟! تحلیل انتقادی مبانی و شاخصه‌های جهاد در اندیشه القاعده/ مؤلف: مرتضی ذبیح‌اللهی منظری.

مشخصات نشر: تهران: میراث فرهیختگان، ۱۳۹۶. مشخصات ظاهری: ۱۴۴ص.
شابک: ۱۳۰۰۰۰ ریال 4-18-8898-600-978: وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا.
یادداشت: کتابنامه. موضوع: سازمان القاعده. موضوع: Qaida (Organization) موضوع: جهاد.

موضوع: Jihad. موضوع: تروریسم. موضوع: Terrorism

رده‌بندی کخه: ۱۳۰/۵/۶۴۳۲/۱۳۹۶ ۱۷۲۲ الف/ رده‌بندی دیویی: ۳۰۳/۶۲۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۴۸۱۴۲

جهاد یا ترور؟

تحلیل انتقادی مبانی و شاخصه‌های جهاد در اندیشه القاعده

مؤلف: دکتر مرتضی ذبیح‌اللهی منظری

طرح جلد و صفحه‌آرایی: علی قنبریان (فارس)

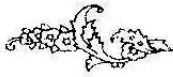
ناشر: میراث فرهیختگان؛ با نظارت و همکاری مؤسسه فرهنگی-فلسفی «بین پژوهش فیاض»

چاپ اول/ بهمن ۱۳۹۶ شمسی / شماره‌گان: ۵۰: کخه

بهاء: ۱۳۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۹۸-۱۸-۴

فهرست مطالب

پیشگفتار مؤلف	۹
بخش اول: کلیات و مفاهیم اساسی	۱۵
فصل اول: کلیات	۱۵
۱. بیان مسأله	۱۵
۲. پیشینه و ادبیات پژوهش	۱۶
۳. فرضیه‌ها	۱۷
۱. هدف تحقیق	۱۷
۵. پارچ‌بند نظری و روش تحقیق	۱۷
فصل دوم: مفاهیم	۱۷
۱. مفهوم‌شناسی سالیه	۱۷
۲. مفهوم‌شناسی «القاعده» سیر تاریخی و تحول فکری آن	۱۹
۳. زمینه‌های شکل‌گیری القاعده	۲۱
۱. ۳.۱. مقایسه اوضاع کنونی جهان اسلام با گذشته تاریخ	۲۱
۲. ۳.۲. بازگشت به خویشتن و بحران‌های ناشی از نفوذ فرهنگ غرب	۲۱
۳. ۳.۳. ندای مظلوم‌خواهی نسبت به برخی از کشورهای اسلامی نظیر فلسطین	۲۲
۴. ۳.۴. متون مقدس و پیشینه تاریخ اسلام	۲۳
۵. ۳.۵. استعمار دیرینه توسط کشورهای غربی	۲۳
۴. شاخه‌های القاعده در نقاط مختلف جهان	۲۳
۱. ۴.۱. القاعده در عربستان	۲۳
۲. ۴.۲. القاعده در عراق	۲۶
۳. ۴.۳. القاعده در مغرب اسلامی	۲۸
۴. ۴.۴. القاعده در آفریقا	۲۸
۵. ۴.۵. القاعده در اروپا	۳۱

۵. مهم‌ترین گروه‌های مرتبط با القاعده..... ۳۲
- ۵.۱. حرکت المجاهدین..... ۳۲
- ۵.۲. جنبش اسلامی ازبکستان..... ۳۳
- ۵.۳. گروه الجهاد..... ۳۳
- ۵.۴. گروه الجماعة الاسلامیه..... ۳۵
۶. زیست‌نامه مهم‌ترین رهبران القاعده..... ۳۵
- ۶.۱. عبدالله عزّام..... ۳۵
- ۶.۲. اسامه بن لادن..... ۳۷
- ۶.۳. امیر اطواهری..... ۳۸
- ۶.۴. بوم مقدسی..... ۳۹
- ۶.۵. ابوبکر الطرکوسی..... ۴۱
- ۶.۶. شریف امام..... ۴۴
- جدا شدن از گروه‌های جهادی..... ۴۶
- ۶.۷. ابومصعب السوری..... ۴۸
- ۶.۸. ابوقتاده فلسطینی..... ۵۳
- بخش دوم: گزارش و توصیف جهاد در القاعده..... ۵۷
- تاریخچه جهاد در سلفیه جهادی..... ۵۷
- ضرورت جهاد از نگاه القاعده..... ۵۹
- مجاهدان و ویژگی‌های آنان..... ۶۱
- انگیزه‌های اقامه جهاد در نگاه القاعده..... ۶۳
- فلسفه جهاد..... ۶۶
- وجوب جهاد..... ۶۹
- شرایط تحقق جهاد از نگاه القاعده..... ۷۳
۱. وجود امام یا امیر در جهاد..... ۷۳
۲. نبود عهد و ذمه..... ۷۴

۳. آگاهی‌های قبل از شروع جهاد ۷۵
۴. دعوت به اسلام قبل از قتال ۷۵
- اقسام جهاد ۷۶
- هجرت به کشور اسلامی ۷۷
- آداب جهاد ۷۹
۱. منع مثله و تشویش اجساد دشمن ۷۹
۲. منع سوزاندن با آتش ۸۰
۳. منع اجساد مشرکین ۸۱
۴. منع کشتن درختان ۸۱
۵. کشتن سرخس و سرسبز ۸۳
۶. قطع درختان که تنه و اوانات ۸۳
- عملیات انتحاری یا استشهادی ۸۴
۱. ادله جواز عملیات استشهادی ۸۶
- ۱.۱. جواز اتلاف نفس به جهت تبارک مصالح دین ۸۶
- ۲.۱. اجماع علما ۸۷
- ۳.۱. خروج عامل استشهادی از نهی ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا أَنفُسَكُمْ﴾ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَجِيمًا ﴿ ۸۸
- ۴.۱. خروج عامل استشهادی از آیه ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّمْلُكَةِ﴾ ۸۸
- ۵.۱. ترجیح قتل بر اسارت به دست کفار ۸۸
- ۶.۱. برتری صبر بر قتل و عدم نطق بر کفر ۸۹
- ۷.۱. برتری قتل در امر به معروف و نهی از منکر ۹۰
- ۸.۱. عدم افشای اسرار مسلمانان ۹۰
- ۹.۱. جواز اتلاف نفس به جهت مصالح عمومی مردم ۹۱
- مسأله ترس (حکم سپر قرار دادن افراد توسط کفار) ۹۱
- _ ادله جواز قتل مترس ۹۲

- مصادیق جهاد (دشمن دور و دشمن نزدیک) ۹۵
۱. دشمن دور (یهود و مسیحیت) ۹۶
۲. دشمن نزدیک (حکومت‌های طاغوت) ۹۷
- بخش سوم: نقد و بررسی اندیشه القاعده در موضوع جهاد ۱۰۵
۱. بررسی آیات جهاد ۱۰۶
۲. بررسی روایات سنی و شیعی ۱۲۱
۳. مروری بر سیره پیامبر ۱۲۳
- ۱.۱. شیوه‌های اصلاحی رسول خدا ۱۲۳
- ۲.۳. نمادی از رسالت رسول خدا ۱۲۳
- ۳.۳. در زمانه دشمنان و مشرکان ۱۲۴
۴. بخشش‌های رسول خدا ۱۲۵
۵. آداب جهاد ۱۲۵
- ۱.۵. اخلاص در جهاد ۱۲۵
- ۲.۵. دعوت به اسلام پیش از قتل ۱۲۶
- ۳.۵. عدم خیانت در جنگ ۱۲۶
- ۴.۵. تسلیم دشمن بدون قتال ۱۲۶
- ۵.۵. ممنوعیت کشتار غیرنظامیان ۱۲۷
- تفاوت جهاد با ترور ۱۲۸
- نتیجه‌گیری از مطالب کتاب ۱۳۰
- منابع و مآخذ کتاب ۱۳۷
- منابع فارسی ۱۳۷
- منابع عربی ۱۳۸
- سایت‌ها ۱۴۳

پیشگفتار مؤلف

در بستر تاریخ اسلام از نیمه نخست قرن اول هجری تا عصر حاضر با جریان‌های تکفیری متعددی می‌توان آشنا شد. اولین آنها فرقه ضاله خوارج است که رویکرد آنان نسبت به مخالفان خود افراطی بوده و به نسبت تکفیر، حلال شدن مال و جان آنها منتهی گردیده است. گرچه پس از خوارج افراد و گروه‌های دیگری به بهانه‌های واهی و سست نواب خلق قرآن، تشبیه و...، مخالفان خود را کافر قلمداد کردند، اما مهم‌ترین شخصیتی که تأثیرات فراوانی بر جریان‌های افراطی در جهان اسلام به‌ویژه در قرن‌های اخیر دارد ابن تیمیه حرّانی است. وی به بهانه توسل، تبرک، شفاعت، زیارت قبور و...، تمام مسلمانان را تکفیر و در مواردی بر وجوب جهاد با آنها فتوا داده است. گرچه با تلاش‌ها، بی‌دریغ اندیشمندان اسلامی و پاسخ قاطعانه به اندیشه‌های باطل ابن تیمیه از رشد آن جلوگیری شد، ولی با ظهور محمدبن عبدالوهاب در سال ۱۱۱۵ و هم‌پیمان شدن با محمدبن سعود در سال ۱۱۵۷ در عربستان این افکار از مرحله اندیشه به مرحله عمل رسید و بار دیگر فتوای ابن تیمیه زنده شد. وهابیت واژه‌هایی همچون «مشرك»، «کافر» و «حارر الدم و المال» درباره مخالفان اعتقادی خود به کار برد و محمدبن سعود نیز که فرماندهی لشکر را برعهده داشت اجرای فتاوی وهابیت را به خوبی پیاده نمود و به کشتار بی‌رحمانه مسلمانان و به اسارت بردن نوامیس آنان و غارت اموالشان منجر گردید. اندیشه‌های افراطی وهابیت گرچه با مخالفت‌های جدی امپراطوری عثمانی روبرو گردید، ولی با سقوط امپراطوری عثمانی رویکرد جدیدی درباره حاکمیت کشورهای اسلامی به وجود آمد. متفکرانی همچون رشید رضا تنوری بازگشت به سلف و احیای خلافت صدر اسلام را بیان کرد، چنانچه بازتاب آن را نیز می‌توان در اخوان المسلمین مشاهده کرد. البته از مهم‌ترین ممیزات این رویکرد، نگاه به سلف و کارکرد گذشتگان بدون هیچ‌گونه نسبت تکفیر به فرق اسلامی بود. البته به اعتقاد این گروه می‌توان از مزایای تمدن مدرن

همچون مجلس و انتخاب مردم در پیشبرد خلافت اسلامی بهره برد. ^۱ با ظهور سید قطب و انتشار کتاب معالم فی الطریق وی، رویکرد جدیدی از جوامع اسلامی و حکومت‌های آن بیان گردید. وی با تقسیم جوامع به جاهلی و اسلامی بر آن بود که در دوران معاصر، تمامی جوامع مسلمان به جوامع جاهلی تبدیل شده و تنها راه برون رفت از چنین جوامعی هجرت و جهاد است. به اعتقاد سید، تنها عامل موفقیت خروج از جوامع جاهلی مرهون رهبری آگاه و تربیت و تعلیم صحیح می باشد و صحابه به عنوان مشرعین هم عصر با پیامبر بهترین الگوی رهبران جوامع اسلامی خواهند بود. ^۲ اتمام قطب در سال ۱۹۶۶ تحول مهمی را برای جوامع اسلامی در برداشت.

هواداران مصری وی به درگیری تقسیم شدند، یکی گروه هجرت و تکفیر، به رهبری شکری مصطفی و دیگری جهاد با رهبری عبدالسلام فرج. فرج با تألیف کتاب الفریضة الغائبة جهاد را از مهمترین مسیوه‌ها برای خروج از جوامع جاهلی معرفی کرد که نمود آن را در مبارزه با حکومت‌های سکولار مصری می توان جستجو کرد. ترور انوار سادات از حاکمان مصر در سن ۱۹۷۰ از مهم ترین فعالیت‌های این جریان به شمار می آید. از ممیزات این گروه می توان به کنج سیاسی و رادیکالی در مقابل تکفیر اعتقادی سلفیان وهابی اشاره کرد. ^۳

با شروع جنگ افغانستان و تجاوز شوروی به آن، و سرخوردگی هواداران سلفی مصر از حکومت‌های خود، مهاجرت مجاهدین مصری به افغانستان آغاز شد. حضور ایمن

۱. عنایت، حمید، اندیشه سیاسی در جهان عرب، ص ۱۲۵-۱۳۲؛ رک: السوری، ابومصعب، دعوة المقاومة الاسلامية العالمية، ص ۴۴۴ و ۶۷۰.

۲. قطب، سید، معالم فی الطریق، ص ۲۲.

۳. کوپل، ژیل، پیامبر و فرعون، ص ۸۷-۱۰۱؛ فرج، عبدالسلام، الفریضة الغائبة، ص ۱۴-۱۸.

الظواهری مصری و اسامه بن لادن در کنار عبدالله عزام فلسطینی حلقه اتصال تشکیل القاعده را کامل کرد. البته رویکرد این جریان را در ابتدا باید در مبارزه با غرب دانست، چنانچه بیانیه‌های متعدد اسامه بن لادن حاکی از اهمیت این مبارزه است.^۱ با پایان یافتن جنگ افغانستان و پراکنده شدن مجاهدان القاعده در سراسر نقاط جهان زمینه تشکیل شاخه‌های متعددی از القاعده فراهم گردید. از مهم‌ترین اولویت‌های این گروه در کشورهای اسلامی، جهاد و قیام بر ضد حاکمان کشورهای اسلامی که از آن به عدل فریب یاد می‌شود می‌توان نام برد.

بنابراین یکی از مؤثرترین اثراتی که در سه دهه اخیر همواره مورد بحث و گفتگو بین برخی از جریان‌های افراطی اسلامی بوده بازگشت به سلف و الگو قرار دادن گذشتگان در تمامی شئون زندگی اعم از امور دینی، سیاسی و اجتماعی و... است. با بررسی تاریخچه شکل‌گیری سلفیه در قرن اخیر و تقسیم آن به سلفی‌گری تکفیری-جهادی، سلفی‌گری تبلیغی و سلفی‌گری اصلاحی (سوری) به خوبی می‌توان چگونگی بهره‌وری از اندیشه و عمل سلف را دریافت. از جمله گروه‌هایی که برای فهم سلف در اثبات و تبیین گزاره‌های دینی جایگاه ویژه‌ای قائل شده گروه سلفی جهادی القاعده است.

این پژوهش دارای سه بخش می‌باشد که بخش اول آن به کلیات و مفاهیم اساسی پرداخته می‌شود. بخش دوم در بردارنده گزارش و توصیف کلیات و ازنایشه‌های بنیادین القاعده در باب فریضه جهاد می‌باشد. بخش سوم شامل بررسی و نقد تفکر القاعده در باب جهاد است. جهاد به عنوان تنها راه حلّ برون‌رفت از جاهلیت جوامع اسلامی و مبارزه با حاکمان فاسد اسلامی در القاعده مطرح است. به طوری که یکی از

۱. الطویل، عبدالله، القاعده و خواهرانش، ص ۲۰.

